

Biblioteka
BLAGO

Stojan Ristić
ČEMU SVE OVO?

Stojan Ristić

ČEMU SVE OVO?

**RAZMIŠLJANJA
O ŽIVOTU I ČOVEKU**

Drugo dopunjeno i
izmenjeno izdanje

MONO I MANJANA
2009.

Izdavač
Mono i Manjana

Za izdavača
Miroslav Josipović
Nenad Atanasković

Glavni i odgovorni urednik
Aleksandar Jerkov

Urednik
Vojin V. Ančić

Odabrao i priredio
Stojan Ristić

Korice
Ljiljana Pekeč

Tehnički urednik
Goran Skakić

Priprema za štampu
Stojan Ristić

Štampa
Elvod-print, Lazarevac

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

РИСТИЋ, Стојан, 1947-

Čemu sve ovo? : razmišljanja o životu i čoveku / Stojan Ristić.
- 2. dopunjeno i izmenjeno izd. - Beograd : Mono i Manjana,
2009 (Lazarevac : Elvod-print). - 293 str. ; 21 cm. -
(Biblioteka Blago / [Mono i Manjana])

O autoru: str. 292. - Napomene uz tekst. - Registar.

ISBN 978-86-7804-246-1

COBISS.SR-ID 171024140

*Ćerki Ivani
i sinu Milanu*

ČEMU SVE OVO? To pitanje su mnogi, zamislivši se nad životom i razmišljajući o njegovoj zamršenosti, kao i o čudnoj zbrci ljudskih odnosa, bar jednom postavili. Mudri su, pri tom, izrekli ili zapisali po neku misao, duhovitu ili ozbiljnu, kojom su se oporo podsmevali ljudskim običajima i navikama, ili smelo govorili o surovoj nepravdi života. Takve misli su se, bilo da smo ih čuli ili pročitali, godinama taložile u nama i mi smo ih, svesno ili nesvesno, s vremenom prihvatili kao naše.

Nastojeći da pronađem motiv iz kojeg se može crpsti potrebna snaga za nalaženje i poimanje smisla života, i ja sam pokušao da potražim svoj odgovor na ovo večito pitanje. Da bih sigurnije išao ka tom cilju, u ovoj knjizi sam svoja razmišljanja o životu i čoveku protkao poslovicama i citatima iz mnogih knjiga.

Stojan Ristić

O DUŠI

U jednoj sceni nekog filma vidi se brod na uzburkanom moru. Mornar, koji se popeo na jarbol, biva, pod naletima bure, pogođen parčetom otcepanog jedra, usled čega gubi ravnotežu i pada s velike visine. Ostaje nepokretan. Pritrčavaju mu mornari koji su se tu zadesili, i videvši da je živ, pitaju ga: „Jesi li slomio nešto, bole li te noge, bole li te ruke, boli li te kičma?“ „Ne“, odgovara on, „boli me duša.“

Da, čoveka duša uvek više boli nego kosti, kaže ruski književnik Aleksandar Gribojedov. Jer, kad slomiš ruku ili nogu – možeš da živiš, a kad slomiš dušu – ne možeš – to lepo objašnjava ruska poslovice. Međutim, kao i slomljene kosti, i raspolućena duša vremenom sraste, ali koliko, kao i pogrešno spojena lomljena ruka ili noga, čovek unutra može posle loma da ne izgleda nakazno? I

da li je veća nakaza onaj koji zaboravlja i u sebi ne vidi pogrešno srasle prelome? pita se Tihomir Nešić u pripoveci „Knjiga o snovima“.

O duši je izrečeno mnogo mudrih i lepih misli, o njoj su pevali pesnici, njome su se bavili filozofi. *Duša nema težinu, ali može da pritiska jače nego olovo*, kaže Predrag Milojević. Tu težinu su ljudi osećali vekovima, ona ih je pritiskala u svim iskušenjima kroz koja su prolazili. Zato o duši ima poslovice u svim narodima sveta. Ali, i pored takvog mnoštva misli i poslovice, o duši, a posebno o bolu u njoj, i dalje će govoriti svi oni koji je osećaju. A ima mnogo takvih i mnogo situacija u životu kada duša boli.

Dakle, pre nego što se detaljnije pokuša da odgovori na pitanje šta je to ljudska duša, kojoj se mogu pripisati gotovo svi atributi, kao, na primer, velika, uzvišena, lepa, duboka, bistra, zaljubljena..., možda će pravu sliku o onome što *pritiska* dušu mnogih biti ono što je o njoj izrekao Ćamil Sijarić u knjizi „Carska vojska“: *U ljudskim očima ima jedan đeram, i na njemu je kofa. Kad ti oči gledaju nepravdu na ovom svetu, onaj đeram spusti se u bunar i kofa zahvati. Taj bunar je ljudska duša, i što više vadiš, to sve više u njoj ima suza.*

Da, suze i plač su veoma često u tesnoj vezi i, moglo bi se reći, sastavni deo osetljivih duša: *Voda čisti telo, a suze dušu* kaže jermenska poslovica, a svako ima svoju suzu, i ima zbog čega da je pusti. A najteža je ona suza koja kane zbog sebe samoga. Na nesreću, baš te osetljive duše su jedino i sposobne da pronađu uzroke zbog kojih suzama čiste svoju dušu. I one ih pronalaze. S tim se slaže i Petar Petrović Njegoš koji smatra da *iza tuče vedrije je nebo, iza tuge bistrija je duša, iza plača veselije poješ*. I po Ivi Andriću *lepša duša dublje jeca*. S druge strane, za Federika Garsija Lorku neosetljive duše *imaju samo jednu dimenziju; to su duše koje ne vide bujicu suza što nas okružuje*.

A kako se suze i plač ne mogu zamisliti bez očiju, to se i oči često pominju uz dušu. Tako, opet Ćamil Sijarić kaže da *oči nisu privezane za telo, nego za dušu*, a suprotno njemu Jovan Dučić misli da *oči pokazuju pamet, a usne dušu; zato oči znaju da lažu, a samo usne pokazuju iskrenost*. O očima govore i ruska poslovica *Oči bez duše su slepe, uši bez srca su gluve*, kavkaska poslovica *Što je duši ugodno, i očima je lepo*, kao i Ivo Andrić: *Očima se duh ne može zasititi. Nikad potpuno*.

Telo i duša, kao nešto zajedničko, ali i potpuno različito i odvojeno jedno od drugo-

ga, ne retko se pominju u literaturi. Jedan od onih koji je o tome relativno dosta pisao je i Nikolaj Velimirović. On je o ovome u knjizi „Misli o dobru i zlu“ napisao: *Telo je izvršni organ duše; ono što duša hoće – telo mora; i ono što duša neće – telo ne mora, zatim hrana telesna je za telo, a hrana duhovna za dušu. Telo se mora hraniti da bi trajalo, duša se mora hraniti da bi živela.* A Maksim Gorki u pripoveci „Dvadeset šestorica i jedna“ smatra da *ima ljudi koji neku bolest svoje duše ili tela smatraju najdragocenijim i najboljim u životu. Celog svog života nose se s njom i žive samo od nje, oni se hrane njome, žale se na nju drugima i time obraćaju na sebe pažnju bližnjih. Oduzmite im tu bolest, izlečite ih, i oni će biti nesrećni, zato što su lišeni jedinog sredstva za život – oni će tada ostati prazni.*

U knjizi „Ogledi“ Mišel de Montenj o telu i duši kaže: *Greše oni koji žele da razluče telo od duše, i da ih drže izdvojene jedno od drugoga. Naprotiv, treba ih povezati i sastaviti. Treba naložiti duši ne da se povuče u stranu, da se samo sobom bavi, da nipodaštava i zanemaruje telo, već da mu se pridruži, da ga prigrlji, pazi, da ga podržava, nadgleda, savetuje, da ga ispravlja i vraća kad zaluta, da se, jednom reči, venča s njim i postane mu supružnik, da se na delu to dvoje*

ne bi pokazali različiti i oprečni, već složni i skladni. Vladeta Jerotić, kao psihijatar, smatra da mora nekada i da se poludi, ludilo jeste bekstvo, ali nekada nema drugog izlaza, a to ipak neki izlaz jeste. Ali kada se telo naše smilostivi na muke duše, onda to nije bekstvo, već žrtva. O telu i duši je i kineska poslovice, po kojoj se može izlečiti telo, ali ne i duša, dok Ciceron kaže: Crte duše su lepše od crta tela. Konačno, Jovan Dučić misli da ko se dotakne prljavog predmeta, on uprlja svoje telo, a ko se dotakne prljavog čoveka, on uprlja svoju dušu, a Danilo Nikolić u romanu „Jesenja svila“ piše: Samo ljudska ruka zna da bude asistent duše; da lepotu oblika uskladi sa suštinom namene.

Ponekad, ali ne uvek, bol u duši, koji kod nekih nastaje zbog neuzvrćene ljubavi, kod drugih kao posledica neuspeha na poslu, kod trećih, a možda je to i najintenzivniji i najtužniji, izazivaju sopstvena deca i njihove patnje (*Deca će te podignu, deca će te satru*¹), može da ublaži vreme. U tom smislu češka poslovice podseća da *lekar leči telesne, a vreme duševne rane*. Međutim, episkop Nikolaj Velimirović upozorava da *vreme je ptica koja te kiti šarenim perjem, no koja će doći po svoje. Ako budeš suviše vezao dušu za perje,*

¹ Poslovice s Juga Srbije.

vreme će ti s perjem i dušu očupati. Ah, kako će tada ružna biti nagota tvoja.

Kada muškarci govore o bolu u duši, obično taj bol vezuju za ženu: žena je ta koja ih, po njima, ne razume, sekira, vara, udaljuje od majke i prijatelja... Stoga se i sam Zigmund Frojd, pokušavajući da, kao psihoanalitičar, odgonetne to večito nesuglasje između žene i muškarca, pita: *Veliko pitanje na koje nikada nije odgovoreno i na koje ni ja nisam bio kadar da odgovorim, uprkos mom tridesetogodišnjem istraživanju ženske duše, glasi: šta žena hoće?*

Iako je, po Difresniju, *žena raj za oči, pakao za dušu i čistilište za džep*, takvo mišljenje ne deli Jovan Dučić: *Žene razneže srca, izgrade jezik duševnosti, profine načine i dignu ljubav i lepotu do religije i mudrosti*. Kada je reč o Jovanu Dučiću, interesantna su njegova razmišljanja o ženi u knjigama „Blago cara Radovana“ i „Jutra sa Leutara“. Naimе, jednog trenutka on ženu vine do najvećih visina (kao u prethodnom citatu), govoreći o njoj u superlativima, a onda je „tresne o zemlju“, pripisujući joj najpogrdnije osobine. Kada bi se vagalo sve ono što je lepo i ono što je ružno napisao o ženama, mnogo više bi prevagnuo ružni tas. U tom smislu su i ove dve njegove misli koje se odnose na

ženu i njenu dušu: (1) *Ima i kod najzaljubljenije žene jedno mesto u duši koje hoće da se sveti onom koga voli: jedna mračna klica neverstva i zloće, koju ni samoj sebi ne bi umela ni smela da prizna* i (2) *Retko koja žena hoće da osvoji duhom, još manje dušom, a najmanje dobrotom.*

Uopšte, o ženi se više piše u negativnom nego u pozitivnom kontekstu (to je i razumljivo ako se ima u vidu da je u prošlosti bilo znatno više pisaca muškaraca nego žena). I u poslovicama se žena najčešće ocrnjuje; takva je i sledeća latinska poslovice: *Poveri brod vetrovima, ali ne poveri dušu devojkama, jer je talas sigurniji od ženske vernosti.*

Američki filozof Vil Durant u knjizi „Ognjišta mudrosti“ se, takođe, često osvrće na ženu, analizirajući posebno onaj istorijski trenutak kada je, nastankom industrijske revolucije, žena napustila kuću i otišla u fabriku, i kad je kuća ostala prazna i prestala da bude mesto gde se vaspitavaju deca, nešto radi i život živi. Na jednom mestu on piše: *Umesto da lupaju glavu o muškarčevim gresima, žene imaju pune ruke posla sa svojim. Stekle su dušu i pravo glasa baš onda kad su muškarci, izgleda, izgubili prvo, a zaboravili drugo. Puše i psuju, piju i misle, dok gordi muškarci, koji su nekad zadržavali te veštine is-*